

NGA MAHI

A TE

HUI O TE HAHI MAORI

O TE TAKIWA O

TURANGA

I TE PIHOPATANGA O WAIAPU,

I WHAKAMINEA KI TURANGANUI, PEPUERE 13-16, 1874.

NAPIER :

PRINTED BY DINWIDDIE, MORRISON & CO.,

“HERALD OFFICE.”

1874.

NGA TANGATA O TENEI HUI.

UPOKO.

* TE PIHOPA O WAIAPU.

MINITA.

VEN. W. L. WILLIAMS	Atirikona o Waiapu.
REV. RANIERA KAWHIA	Whareponga.
„ MATIAHA PAHEWA	Tokomaru.
„ W. K. PARAIRE	Te Kawakawa.
„ RIHARA TE RANGAMARO	Te Horo.
„ HARE TAWHA	Turanganui.
„ MOHI TUREI	Rangitukia.

MANGAI REIMANA.

* RUTENE HAOKAI	Te Kawakawa.
* RIHARA PAIPA	Te Horo.
KEREHONA PIWAKA	Whangara.
MITA PUKU	Turanga.
W. PATRNE RONGOWHAKAATA	Turanga.
TE WIREMU TAMAWHAIKAI	Tokomaru.
TE PAKI TE AMARU	Uawa.
TE WATENE TE IRI	Tuparoa.
* WIKIRIWHI TE PIRI	Whareponga.
HOHEPA TE RORE	Rangitukia.

* Kihai enei i tae ki te Hui.

HE KI

I WHAKAPUAKINA E TE HUI O TE HAHĪ MAORI O TE TAKIWA O TURANGA, I TE TAU 1874.

I.—MO NGA WHARE-KARAKIA KIA HANGAA.

Kua kitea nei he maha noa atu nga kaainga o tenei takiwa e hapa ana i te whare-karakia, i te whare-minita, he kupu atu tenei ki nga tangata o aua kaainga, kia tirohia e ratou tenei mate nui, kia tahuri ano hoki ratou ki te hanga i aua whare nei.

II.—MO TE RARURARU O TE WAIPIRO.

Kahore nei he kupu marama i whakahokia mai mo te pukapuka i tuhituhia nei e te iwi ki a te Kawana, kia katia e ia te hoko o te waipiro i roto i nga takiwa Maori o tenei wahi; me tuhituhi ano tetahi pukapuka ki te Paremete, kia rapua e ratou tetahi tikanga e mutu ai te raruraru o te waipiro i roto i tenei takiwa.

III.—MO NGA MAHI A TE HUI KIA PANUITIA KI NGA KAAINGA.

Kia oti nga korero o nga Mahi a te Hui te perehi, me ata whakarite marire e te Minita raua ko te Mangai o te Pariha tetahi po hei panuitanga i aua korero i roto i te tokomaha, i ia kaainga, i ia kaainga, kia mohio ai te iwi katoa ki nga ki e whakapuakina ana e te Hui; kia tahuri ai hoki ratou ki nga mahi e akiakina ana e te Hui kia mahia.

IV.—MO TE ORANGA MO NGA MINITA.

Kua kore nei e whakaputaia mai e nga tangata o nga pariha he oranga mo te minita i ia tau, i ia tau; me tahuri ano nga tangata o ia pariha, o ia pariha, ki te kohikohi i tetahi tahua, kia £200, kia tapiritia ki te taha o era moni kua pae ra, me kore e hua ake i reira he oranga mo te minita.

V.—MO TE WHAKAMINENGA O TE HUI.

Hei Tokomaru he whakaminenga mo te Hui i tenei tau e haere ake nei, hei roto i nga ra o Pepuere.

HE KI

KUA WHAKAPUAKINA I ERA TAU.

I.—MO NGA KURA TAMARIKI.

1. He kupu akiaki tenei na tenei Hui ki nga tangata o nga Pariha katoa o tenei Takiwa, kia whakaaroa he tikanga e tu ai he Kura mo nga tamariki o ia kaainga, o ia kaai-nga, kia whakatupuria paitia ai nga tamariki i runga i nga tikanga ataahua.—1870.

2. Ko te tikanga pai mo nga Kura tamariki o tenei Takiwa kia whakaurua mai te akoranga ki nga tikanga o te Rongo-pai, hei iho mo te matauranga ; kei mahia kautia ko nga mea o te ao, e kore rawa e whai tikanga.—1872.

3. Kia tupato te whiriwhiri a te iwi o ia wahi, o ia wahi, i nga tangata e whakaturia ana hei Komiti whakahaere i te Kura, kia marama ai te whakahaere i nga tikanga mo te kura.

II.—MO TE ORANGA MO NGA MINITA.

1. Kia whakaputaia ano he whakaaro e nga tangata o tenei Pariha, o tenei Pariha, ki te mahi oranga mo te Minita.—1870.

2. Tenei he tikanga pai e mama ai tenei mea ;—tetahi, he mahi i tetahi maara kaanga ranei, aha ranei, ki ia wahi, ki ia wahi, kia motuhake rawa mo tenei tahua ; tetahi, he kohikohi i runga i tenei tangata, i tenei tangata, i te ngahuru, i te wa e hua ana te kai.—1871.

III.—MO TE KAWA I TE RONGO-PAI.

Kia takoto he kohikohi ki nga Pariha katoa o tenei Takiwa i ia tau, i ia tau, mo te kawe i te Rongo-pai ki nga iwi e kuware ana ki taua mea.—1871.

IV.—MO TE KORE MINITA MO ETAHI WAHI.

Kei te pouri tenei Hui ki nga kupu tono Minita a etahi o nga iwi o tenei Takiwa, kaore i taea te whakarite i te kore Minita. He kupu atu hoki tenei ki te Pihopa, kia ata tirohia e ia, me kore e kitea he tikanga e tu ai he Kura ki tetahi wahi o tenei Pihopatanga, mo etahi tangata kia whakaakona hei kai-whakaako, hei Minita.—1872.

V.—MO NGA MAHI O TE HAHI, KIA WHAKAATURIA KI TE HUI.

Me whakaputa mai e ia Pariha, e ia Pariha, ki te Hui o te Hahi Maori, i te takiwa e huihui ai, he pukapuka whakatu i te ahua o nga mahi katoa a te Hahi i roto i te tau, o te 1 o nga ra o Hanuere, puta noa ki te 31 o Tihema. Nga mea kia whakaaturia mai, ko te tokomaha o nga tangata e pa ana ki te Hapa a te Ariki, o nga tamariki i iriiria, o nga tangata e korerotia ana mo te whakapakanga, me te tu o nga whare-karakia, o nga whare Minita, me nga aha noa iho o te Pariha.—1872.

VI.—MO TE NGAKAU KORE O TE TANGATA KI NGA MAHI A TE HAHI.

He tokomaha nei nga tangata o te Hahi e whakawaia ana e nga mea o te ao, i ngakaukore ai ki nga mahi a te Hahi; ko te mahi tenei ma nga tangata katoa e whai-whakaarona, ara, ko te inoi atu ki te Atua kia whakahokia mai ki runga ki te ara tika nga mea katoa e kotiti ke ana; ko te akiaki hoki i nga tangata pera kia tahuri mai ki nga tikanga e whai oranga ai te tangata.

VII.—MO TE TANGIHANGA TUPAPAKU.

E whakahe ana tenei Hui ki tenei mahi, ki te tangihanga tupapaku; he mahi whakarawakore i te pani, i te pouaru; ko tetahi mea hoki tenei i nui haere ai te haurangi waipiro.

VIII.—MO TE KURA RATAPU MO NGA TAMARIKI.

Heoi ano te mea e nui haere ai te matauranga o nga tamariki ki nga tikanga o te Rongo-pai, ko te ako kia hono tonu i nga ra noa, i te Ratapu hoki. Ko te tikanga pai mo nga Ratapu, kia motuhia mariretia he haora mo te kura, kia tokomaha ano hoki he kai-whakaako, kia mama ai te whakaako, kia hohoro ai hoki nga tamariki te mohio.

IX.—MO NGA PUKAPUKA KARAKIA.

Ko te tikanga pai mo nga pukapuka karakia, koia tenei; Me kohikohi e nga tangata o te Pariha he moni tiki pukapuka; ka tae mai nga pukapuka, me whakarite he tangata hei kai-hoko, kia hoki mai ai nga moni hei moni tiki pukapuka ano.

X.—MO NGA PARIHA KAHORE NEI HE KOMITI.

He maha nei nga Pariha o tenei Takiwa, kahore ano kia tu he Komiti hei akiaki i nga mahi o te Pariha kia mahia; me titiro e nga tangata o aua Pariha te Tikanga i whakata-kotoria e te Hui i te tau 1871, me whakarite he Watena, me whakatu he Komiti.

XI.—MO NGA HAERE O TE PIHOPA.

I te mea e haere ana te Pihopa, tona whakakapi ranei, ki te tiroiro i nga tangata o tetahi wahi; ka rangona e ratou te ra e haere mai ai ia, me whakarite e ratou he tangata kia haere atu ki nga kaainga i te huarahi tatari ai, hei hoa haere mai mona.

Ko te tikanga mo nga mahi a nga Pariha kei te pukapuka o te tau 1871.

HE HUARAHI MO TE MAHI

A TE HUI O TE HAHI MAORI O TURANGA.

1. Ko te mahi a te Hui i nga ra katoa me timata ki te inoi. Mutu iho te inoi me panui, me whakapumau nga tuhituhi o nga mahi o te ra i mua ake, katahi ka tahuri ki te hurihuri i nga whakaari kua whakapuakina hei mahi ma te Hui.

2. Ka tu te tangata ki te korero, kia ahua tana korero ki te Upoko.

3. Ki te mahue i tetahi tangata te ara o te korero, kua etahi e pokanoa ki te aruaru, engari me ki atu ki te Upoko.

4. I te mea e hurihurihia ana tetahi mea i whakaaria, kua tetahi tangata e tuarua ki te korero, heoi ano, ko te kaiwhakaari anake, ina mutu nga korero a te tokomaha. I te mea ia e Komiti ana te Hui katoa, e pai ana kia maha nga tunga ake o te tangata ki te korero.

5. Ka whakaaria e te tangata tetahi mea ki te Hui, me matua whakapuaki e ia, tuhituhi rawa, panui rawa, i tetahi wa i mua ake.

6. Ka oti tetahi mea te hurihuri e te Hui, mahue rawa, kua e whakaaria ano i roto i nga ra o taua whakaminenga o te Hui.

7. Ki te kahore he tangata hei tautoko i te whakaari a tetahi, e kore taua whakaari e waiho hei take korero ma te Hui.

8. Ka whakatakotoria he tikanga pumau mo tetahi mea e te Hui, me penei anake ;

(a) Me whakaae e te Hui kia panuitia.

(e.) Me Komiti takitahi nga kupu e te Hui katoa.

(i.) Hei tetahi rangi atu ka ata whakatakoto ai hei tikanga pumau.

TAPIRI.

TE WHAIKORERO A TE UPOKO, PEP. 13, 1874.

E HOA MA, E NGA MINITA, ME NGA MANGAI O TE IWI;—

Ko te rima tenei o nga tau i huihui ai tatou ki runga ki tenei mahi, ara, ki te rapu i etahi tikanga e tupu pai ai te mahi a te Hahi a Te Karaiti i roto i to tatou nei takiwa; he mea pai ano hoki kia tirohia e tatou inaianei te ahua o ta tatou mahi o enei tau e rima, kia kitea ai, kei te whai hua ranei, kei te pewhea ranei. Kihai i kiia kia whakaturia he Hui mo te Hahi Maori ki ia takiwa, ki ia takiwa, hei putanga kautanga mo nga korero a te tangata; ehara hoki i te mea mo nga korero anake kia pai; engari mo nga mahi pai ano kia neke ake i tenei tau, i tenei tau. Heoi ano te mea e rite ai tenei, ko te uaua o te tangata kia puta, me te whakaaro ano ki a Te Karaiti kua waiho nei hei tuara mo tatou i runga i tenei tu mahi. Kia riro ko te korero anake hei tukitanga mo ta tatou mahi e huihui nei i nga tau katoa, he tino tohu mate tenei: ka rite hoki ki te whakapakoko i tohunga rawa nei te mahinga. Kia tirohia atu i tawhiti, ka pohehetia, he tangata ora; tena, kia tae atu ki te taha, Aue! he rakau noa ia.

Tena ano hoki tetahi mea e he ai te mahi nei, ko te takikotahi o te tangata hei mahi ki ia wahi, ki ia wahi. He rakau iti nei, ma te tamariki noa e whawhati, ka whati; tena, ka puputia, ahakoa nui noa atu te kaha o te tangata, e kore rawa e taea, no te mea e takoto pupu ana. Waihoki, ko nga mahi a te Hahi; kia takikotahi he tangata hei mahi ki tona takiwa, kahore he hoa hei awhina mai; he mahi uaua tena, he mahi hoha, e kore e hohoro te tupu. Otia, kia mahi tahi te tokomaha i runga i te whakaaro kotahi, he mahi ngawari tena, he mahi ngahau.

He maha noa atu nga ki kua whakapuakina e te Hui i enei tau kua pahemo ake nei; e takoto na i roto i te pukapuka e mau na i o koutou ringaringa. Ko etahi enei o nga tino take; 1. Mo te Komiti kia whakaturia ki ia Pariha, ki ia Pariha; 2. Mo te oranga mo nga Minita kia mahia mai e nga tangata o te Pariha; 3. Mo te moni kia kohikohia hei kawae i te Rongo-pai ki etahi atu motu; 4. Mo te ngakaukore o te tangata ki nga mahi a te Hahi; 5. Mo te haurangi

waipiro e patu nei i te tangata ; 6. Mo te he o te tangihanga tupapaku ; 7. Mo te kura Ratapu mo nga tamariki o ia kaainga, o ia kaainga ; 8. Mo te moni tiki pukapuka. Ko enei mea katoa, he tohutohu i etahi mahi hei mahinga ma te iwi, kia neke ake ai nga tikanga pai. Tena, kei te ahatia nga mahi e tohutohungia nei ? Ko etahi, kua wareware rawa atu ; ina hoki te ahua. Ko te ki a te Hui kua puta, heoi, kei te takahia taua ki e nga tangata ano o te Hui, haere atu ki te tokomaha o te tangata. Ko etahi o nga ki, kei te whakaritea ki te wahi kotahi ; kahore ki etahi atu wahi. Ina hoki te oranga mo te Minita. He tikanga nui tenei kua takoto mai i roto i te Karaipiture, ko te oranga mo te Minita, kei runga i te iwi, kia watea ai ia ki nga mahi i whakaritea nei mana ; kia hono tonu ai tana whakataki i nga tikanga o nga Karaipiture hei whangainga mana ki te iwi i roto i tana kauwhau i nga Ratapu, i era atu wa hoki e tika ai kia puta he kupu mana. E kore rawa tenei mea e tika kia kapea ; engari ka waiho tonu hei mahi ma te iwi i nga tau katoa. Ko nga mea e hua ake ana i nga Tahua Oranga Minita, hei whakaroaka kau i nga mea ka pae i te iwi te mahi mai i ia tau, i ia tau. Na konei i waiho ai e te pakeha hei tikanga tuturu i roto i te whare karakia kia takoto he kohikohi i nga Ratapu katoa, he kohikohi i te awatea he kohikohi i te ahi-ahi. Na, kotahi tonu te wahi i puta ai tetahi wahi o tenei mahi i te tau kua pahemo ake nei. Na te Karaiti te tikanga kia rapua e te iwi he oranga mo te tinana o te Minita, kia rapua hoki e te Minita he oranga mo nga wairua o te iwi. E mea nei hoki a Paora, (1 Kori. ix. 11, 14.) “Kua ruia atu nei e matou nga mea wairua ma koutou ; he mea nui ianei ki te kotia e matou a koutou mea o te kikokiko ?” Me tenei hoki, “Pera tonu ano hoki ta te Ariki i whakarite ai mo nga kai-kauwhau i te Rongo-pai, hei runga i te Rongo-pai he oranga mo ratou.” E kore hoki tatou e tau hei pehi i ta Te Karaiti.

Heoi ra, me pewhea he tikanga e whai whakaaro ai te iwi o ia Pariha, o ia Pariha ki nga ki i whakapuakina e te Hui ? He mea perehi ano nga korero o nga mahi a te Hui i nga tau katoa ; otira, he maumau perehi noa pea i te mea kahore e korerotia ana e te iwi. Me kimi ano e tatou i roto i tenei Hui he tikanga e puta nui ai nga korero ki te aroaro

o te iwi katoa ; 1. Kia mohio ai te iwi ki nga ki e whakapua-
kina ana e te Hui ; 2. Kia whai kupu ai te iwi : kupu wha-
kahe ranei, kupu whakatika ranei ; kia mohio ai te Mangai
ki nga mea hei korerotanga mana i te mea ka whakaminea
ano te Hui.

Kotahi tenei korero e takoto nei, ko nga pukapuka i
kiia e te Hui ki Whareponga kia tuhituhia ki te Kawana mo
te hoko o te waipiro kia katia. Te otinga o aua pukapuka ka
tukua atu e au ki a Te Makarini ; tenei ano hoki tana utu,
e takoto nei ki runga ki te teepu, kihai i marama. Kua ta-
koto ano tetahi ture mo te waipiro i te Paremete, i te tau ka
pahemo ake nei. Tetahi tikanga o taua ture, koia tenei ;
kia puta he pukapuka ki te kooti whakaae raihana, na te
nunga o nga kaumatua tane me nga kaumatua wahine i roto
i te takiwa, hei pehi i te raihana kia kaua e puta ki tetahi
wahi, e kore taua raihana e puta. Ko te tokomaha o nga
ingoa i roto i te pukapuka pehi, e kiia ai na te nunga, ko ia
tenei ; ki te mea ka taua katoatia nga kaumatua, nga tane,
nga wahine, i roto i te takiwa, a ka kitea e 300, kia 200 nga
ingoa e ngaro ki roto ki te pukapuka, ka mana taua puka-
puka pehi. Ko te ara pea tenei e puta ai tetahi whakaaro
ma tenei Hui hei patu i tenei hoariri nanakia.

Heoi ano. Ma te Atua e homai ki a tatou katoa he
ngakau mahara, kia pakari ai a tatou whakaaro, kia whai
mana ai hoki a tatou mahi.

NGA HUA O NGA TAHUA ORANGA MINITA, 1873.

	RIRO MAI.					£	s.	d.
Toenga o tera tau	86	15	7
No nga tahua o nga pariha	120	13	2
No te tahua apiti	86	13	1
						<hr/>		
						£294	1	10
	RIRO ATU.					£	s.	d.
I nga Minita	160	2	0
I tukua ki te mokete	15	0	0
Toenga	118	19	10
						<hr/>		
						£294	1	10